

Hem, en Hij heeft op die alle het volste en volstrekt onbetwistbare recht. Wat Hij ons geeft, geeft Hij aan mensen die het nooit hebben verdiend, en wat wij Hem onthouden, onthouden wij aan iemand Die dit heeft verdiend, en naar recht oneindig veel meer van ons verdient te ontvangen dan wij hebben of zijn. Hij heeft u gewillig deel gegeven aan al Zijn rijkdommen, toen u nog vijanden waart. U bent benepen als het gaat om een kleinigheid voor Hem, en toch noemt u Hem uw beste en dierbaarste Vriend. Hij heeft Zichzelf en alles wat Hij heeft aan u gegeven, terwijl u op niets van Hem aanspraak kon maken. U weigert die dingen aan Christus af te staan, Die er niet alleen op grond van Zijn hoogste ambt, Zijn eigen soevereiniteit en absolute eigendom aanspraak op kan laten gelden, maar ook op grond van wat uzelf doet, die belijdt alles door een plechtige afspraak aan Hem te hebben gegeven. Van wat Hij u schenkt, geeft u de opbrengst niet aan Hem terug! Lichter: wat u Hem geeft of wat u aan Hem afstaat, is voor u van het grootste nut. O, dat het overdenken van deze dingen uw ziel mocht beschamen en verootmoedigen!

Het is zeker dat er niemand door de bekering een verliezer is, of verondersteld kan worden een verliezer te zijn, als we zien wat Christus vanaf die dag is, of geworden is voor hem.

O, wat krijgt de mens door zijn nieuwe geboorte een erfenis in be-

zit! Er zijn mensen die roepen dat de godsdienst je te gronde richt. Maar met wat voor ogen kijken die mensen? Zeker, je zou het er nooit voor kunnen houden, indien je ziel niet zó vleselijk was geworden dat zij de vergeving, de vrede, de aanneming tot kinderen, de heiligheid en de hemel als niets zou achten; dat het onzichtbare niet zou bestaan en de tijdelijke dingen de enige werkelijkheid zouden vormen. Het is waar: de bekeerde ziel zal misschien haar aanzien, haar vrijheid, ja, zelfs haar leven voor Christus verliezen, maar wat dan nog? Zijn zij verliezers, die koper ruilen voor goud?, of: afzien van hun welstand van nu, voor een winst die honderdmaal groter is? (Mark. 10:29).

En dus is het niet nodig dat iemand bang gemaakt wordt voor het dienen van God, en voor het verliezen dat ermee gepaard gaat, terwijl wij er in de tussentijd Christus en de hemel door verkrijgen. Zij die het dienen van God als schade rekenen, hebben hun deel in dit leven.

Wat is de erfenis van de gelovigen, die voor hen is weggelegd, veilig, omdat zij de gemeenschap met Jezus Christus bezitten!

Christus en Zijn gelovigen zijn mede-erfgenamen, en de erfenis kan niet overgedragen worden dan alleen met Zijn toestemming: Hij moet Zijn deel eraan verliezen, als u het uwe eraan verliest. Zeker, de erfenis van Adam was door één enkel

recht, en bovendien had hij dat in eigen hand. Zo kon hij - en hij heeft dit al gauw gedaan - zichzelf en zijn nageslacht ervan beroven. Maar zo is het niet bij Christus en de gelovigen: wij zijn zeker van onze erfenis door Christus, onze Mede-erfgenaam. Hij zal die nooit overdragen en daarom heeft een kerkvader terecht opgemerkt: Job was op de mesthoop gelukkiger dan Adam in het paradijs. Het verbond der genade is heel zeker het beste houvast. Aangezien het de beste genadegaven bezit, schenkt het ook de grootste zekerheid om die te genieten.

Wat is Jezus Christus rijk en vol, Hij Die aan alle gelovigen de dingen overvloedig schenkt, en toch in Zichzelf nog oneindig veel meer heeft dan zij allen ooit hebben ontvangen.

Neem al het geloof van Abraham, alle zachtmoedigheid van Mozes, al het geduld van Job, alle wijsheid van Salomo, alle ijver van David, alle noeste arbeid van Paulus, alle teerhartigheid van Josia; voeg hier nog bij alle genade die uitgestort wordt - ook al is dat in mindere mate - in alle uitverkoren vaten van de wereld, en dan is dat nog veel minder dan wat er in Christus overblijft. Hij is gezalfd met vreugdeolie boven Zijn medegenoten. In alle dingen heeft Hij de uitnemendheid, en Hij moet die ook altijd hebben.

(wordt vervolgd)

© 2008 Den Hertog B.V., Houten.
Geschonken genade

PUBLICATIES

E. KOOIJMANS

Geschiedenis van een scheuring: gedachten naar aanleiding van het boek van dr. Golverdingen (1)

In het najaar van 2016 verscheen het boek *Geschiedenis van een scheuring*, geschreven door dr. M. Golverdingen. Het is het derde deel van een drieluik over de geschiedenis van de Gereformeerde

Gemeenten. Het eerste boek, *Om het behoud van een kerk*, handelt over de periode 1928-1948, het tweede, de dissertatie van de auteur getiteld *Vernieuwing en verwarring*, beschrijft het roerige tijdvak 1946-1950 waarin de schorsing van ds. R. Kok plaatsvond, en in dit derde deel komt de periode 1950-1957, met daarin de scheuring van 1953, aan de orde.

Op grond van deze publicaties kan men dr. Golverdingen gerust een specialist inzake de geschiedschrijving van de Gereformeerde Gemeenten noemen. Het begon in de jaren '70 met enkele artikelen in het blad *Daniël*, gevolgd door een boek over ds. G.H. Kersten. Na een lezing over de historie van het kerkverband op een predikantenvergadering rijpte het plan om alles grondig te onderzoeken, te ordenen en op een wetenschappelijk verantwoorde manier vorm te geven. Het resultaat mag er zijn: drie boeken over een cruciale periode uit de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten.

Correctie na discussie

Lezers van ons blad zullen zich wellicht herinneren, dat naar aanleiding van het vorige boek *Vernieuwing en verwarring* een discussie tussen ds. Roos en dr. Golverdingen is ontstaan. Ds. Roos maakte destijds bezwaar tegen de voorstelling als zou dr. Steenblok een verkeerd gebruik gemaakt hebben van de heilsorde – wet en Evangelie – zoals die bij de oude, gereformeerde theologen werd gehanteerd. Ook bestreed hij het beeld over dr. Steenblok, dat deze geleerd zou hebben, dat men aan onbekeerden slechts de staat van hun ellende en de eisen van Gods wet diende te verkondigen en de beloften van het Evangelie alleen aan gelovigen. Na bestudering van de betreffende bronnen kwamen zij samen tot de conclusie, dat met het geschetste beeld aan de opvattingen van dr. Steenblok onvoldoende recht was gedaan en dat te zijner tijd een correctie noodzakelijk was.

In het nieuwste boek heeft dr. Golverdingen deze correctie inderdaad aangebracht. In noot 100 op pagina 290 lezen we: 'Op grond van de kerninhoud van de genoemde artikelen neem ik de op blz. 134 van mijn dissertatie gegeven waardering dat Steenblok een verkeerd gebruik maakte van de heilsorde

Wet en Evangelie in de prediking, niet meer voor mijn rekening'.

Hoewel deze zin slechts achter in het boek in het notenapparaat te vinden is en niet in lettergrootte 25 is afgedrukt, getuigt deze handelwijze van moed, eerlijkheid en het nakomen van een belofte, hetgeen ieders respect verdient. Maar er is meer: zij laat ook iets zien van de manier van werken van de auteur en de intentie waarmee hij zijn boeken schrijft.

Objectieve feiten als basis voor verder gesprek

Dr. Golverdingen is minutieus te werk gegaan: hij heeft veel bronnen geraadpleegd, een enorme hoeveelheid historisch feitenmateriaal verzameld en die op een overzichtelijke manier geordend.

Men zou kunnen denken: 'Moet er nu zo nodig alweer over de scheuring worden geschreven? Dat is in het verleden al zo vaak gedaan'. Als antwoord hierop kunnen wij zeggen, dat publicaties van beide zijden in het verleden veelal vanuit het eigen standpunt geschreven zijn. De meeste hadden de bedoeling de eigen ingenomen standpunten en kerkelijke positie te verdedigen en / of de tegenstander van zijn ongelijk te overtuigen. Met andere woorden: schrijven, lezen en spreken over wat in 1953 is gebeurd, werd sterk beheerst door de vraag naar het eigen bestaansrecht. En op zich hebben dergelijke publicaties natuurlijk ook hun waarde.

Maar de insteek en de intentie van dr. Golverdingen is anders. Hij wil als kerkhistoricus het historisch feitenmateriaal zo compleet en objectief mogelijk op tafel leggen vanuit de wens daarover met elkaar in gesprek te gaan. Wil men echter vruchtbaar met elkaar spreken, dan is het noodzakelijk dat men objectief gezien eerst weet waarover men het heeft. Om die objectiviteit zo veel mogelijk te waarborgen heeft hij enkele ter zake kundige leden uit onze gemeenten als meelezers uitgenodigd. Dat is een goede zaak, die beide kerkverbanden des te meer zou moeten aansporen het gesprek met elkaar voort te zetten. Want dit is de boodschap en de opdracht die de auteur van zijn boek wil laten uitgaan.

Het 'waarderen' van de feiten

Het verzamelen van feiten op zichzelf zou geen zin hebben, als deze niet vervolgens zouden worden 'geduid'. Elk hoofdstuk in het boek eindigt dan ook met een paragraaf 'waardering', waarin de beschreven feiten worden gewikt en gewogen, in een kader gezet en voorzien van commentaar en toelichting. Dit is noodzakelijk, want wil men vanuit beide kerkverbanden het gesprek voortzetten, dan dient men elkaar recht in de ogen te kijken, vooraf zaken te vereffenen en schoon schip te maken en elkaar eerlijk schuld te belijden waar dat nodig is.

Wie de betreffende paragrafen en het evaluerend slothoofdstuk doorleest, wordt getroffen door het aantal keren dat de auteur tot een afkeurend oordeel komt over het beleid dat door de Gereformeerde Gemeenten en het moderamen van de synode is gevoerd en over bepaalde handelingen van predikanten en andere personen uit de eigen gelederen.

In het RD (31-10-2016) schreef ds. Roos hierover dat de auteur niet heeft geschroomd in eigen vlees te snijden. Hij somde daarvan een achttal voorbeelden op, waaronder een negatief oordeel over het geheime vooroverleg voor de synode in de pastorie van Zeist, de erkenning dat de afzetting van dr. Steenblok niet op kerkrechtelijke gronden gebeurde, het toestemmen van het feit dat een leergeschil wel degelijk aan de scheuring ten grondslag heeft gelegen en het afkeuren van de wijze waarop het moderamen achteraf met de vertrokken broeders in Terneuzen gesproken heeft.

Ook in dit opzicht verdient dr. Golverdingen voluit waardering en respect. Het getuigt van moed, als men het aandurft om na het bestuderen van de objectieve historische feiten gemaakte fouten te erkennen en daarover schuld te belijden. Zonder dit vereffenen van zaken kan immers geen sprake zijn van vooruit kijken. Het zou zeer te wensen zijn, dat de conclusies van dr. Golverdingen breed gedragen worden binnen de Gereformeerde Gemeenten en dat deze mogen leiden tot meer onderling begrip en wederzijdse herkenning.

Twee vragen

Voor ons blijven dan nog twee vragen over.

In de eerste plaats: Zijn met de getrokken conclusies alle hinderpalen geslecht, of blijven in de beschrijving van dr. Golverdingen nog zaken over die om een nadere doordinking en bespreking vragen?

Ten tweede: Over welke in het boek beschreven zaken past het vanuit ons kerkverband oprecht schuld te belijden? Immers, als reactie op het verschenen boek is door meerdere personen de noodzaak van wederzijdse schulderkenning benadrukt. Ds. J.J. van Ekeveld sprak in dit verband over het elkaar werkelijk als schuldenaars over kerkmuren heen ontmoeten (RD 3-11-2016).

Daarom is het noodzakelijk deze vraag te stellen en daarop een antwoord te formuleren, anders zal er geen sprake kunnen zijn van het bereiden van een vlak veld en het vooruitzien in Gods gunst.

(wordt vervolgd)

BOEKBESPREKING

D.B. VAN DE KIEFT

Th. à Brakel, *Het geestelijke leven*, 340 blz. - € 29,50

Th. à Brakel, *De trappen van het geestelijke leven*, 313 blz. - € 29,50

Beide boeken kosten samen € 49,50.
Uitgeverij/boekhandel Gebr. Koster - Barneveld.

Theodorus à Brakel

'Het is alles hierin gelegen: Dat wij gemeenschap hebben met God en Jezus Christus. (...) Dat is de hoogste gelukzaligheid, daar deze gemeenschap voorgestaan, gevoeld of geloofd wordt. Daaruit vloeit dan voort de ware godzaligheid, de oefening van die gemeenschap, de oprechte liefde, de hartelijke begeerte en dat ongeveinsd trachten naar nog duidelijker en meerder vereniging (...) en naar meer bekwaamheid om die heerlijke en altoegzame God te verheerlijken.'

Ds. Theodorus à Brakel (1608-1669) mocht het ondervinden. Hij mocht de praktijk der godzaligheid beoefenen; hij wandelde met God. Hij was een van onze oudvaders uit de tijd van de Nadere Reformatie. Vanwege zijn Godsvrucht en grote kennis werd hij in 1637 na een examen, zonder academische opleiding toegelaten tot het predikambt. Hij werd in 1638 bevestigd te

Beers en Jellum (Friesland), in 1652 te Den Burg (op Texel) en in 1653 te Makkum (Friesland), waar hij tot zijn dood in 1669 bleef.

Th. à Brakel had vijf volwassen dochters, die allen de Heere kenden en vreesden. Zijn enige zoon was de bekende Wilhelmus à Brakel (1635-1711), de schrijver van de *Redelijke Godsdienst*. Ook hij mocht de Heere vrezen en heeft veel voor Gods Kerk mogen betekenen.

Diepe slagen troffen Th. à Brakel en zijn vrouw aan het einde van hun leven. Binnen enkele jaren stierven vier dochters; en later ook de vijfde. De voorbeeldige levenswandel van Th. à Brakel, waarin de praktijk der godzaligheid uitblonk, dwong respect af. Ruim veertig jaren na zijn overlijden schreef ds. Hellenbroek over hem: 'In genade was hij een voorbeeld van allertederste Godsvrucht in zijn tijd (...) zijn gedurigheid in het bidden, zijn nabijleven met God, de meer dan gewone ontdekkingen en openbaringen van de Heere aan hem, zijn blinkende heiligheid, moeten ons tegen hem doen opzien: als een Henoch die met God wandelde; als een Noach, rechtvaardig en oprecht in zijn geslachten; als een Mozes, die met God sprak van aangezicht tot aan-

gezicht; met recht een *Theodorus*, een gave Gods, een kostelijk en dierbaar geschenk des Heeren aan Zijn kerk in die tijd.'

Bovenstaande zien we in zijn boeken duidelijk terug. Beide boeken beschrijven het bevindelijke leven van Gods volk. Ze zijn ook gericht aan Gods volk.

Het geestelijke leven

Dit boek bestaat uit twee delen. In het eerste deel beschrijft Th. à Brakel 'De dagelijkse heilige Christelijke oefening'; ter opscherping van en onderwijs voor Gods kinderen. Om te gevoelen Gods genade, de vergeving van zijn zonden en te smaken dat de Heere vriendelijk en zoet is; en te wassen (groeien) in de gemeenschap Gods; en om overvloediger te worden in de liefde van Christus.

Het handelt over de noodzakelijkheid, de tijd, de inhoud van de Christelijke oefeningen. Hij wijst op een goede orde. Hoe nauwgezet, maar ook teer zocht hij het aangezicht van God. Hij had zo'n nabij leven met de Heere, dat hij de gemeenschap met de Heere dagelijks mocht gevoelen. Hij was wars van werkeiligheid; daarom wijst hij erop, dat het dienen van de Heere

Geschiedenis van een scheuring: gedachten naar aanleiding van het boek van dr. Golverdingen (2-slot)

In het vorige artikel zagen wij dat dr. Golverdingen eerlijke en behartigenswaardige conclusies heeft getrokken. Twee vragen bleven nog over: zijn met deze conclusies alle zaken opgelost en voor welke van de beschreven feiten past het ons de hand in eigen boezem te steken?

Conclusies: namens wie?

Een vraag die vooraf gesteld moet worden, is in hoeverre de standpunten van dr. Golverdingen representatief zijn voor het geheel van de Gereformeerde Gemeenten. De wens wordt geuit dat zijn conclusies breed gedragen zullen worden, maar krijgen de deputaten die het gesprek over kerkelijke eenheid aangaan, dit als opdracht mee? Gezien de mogelijkheid van een behoorlijke diversiteit in dit opzicht, verdient het aanbeveling de in de toekomst te voeren gesprekken aldus van een stevige basis te voorzien.

Hoe gemakkelijk bepaalde zaken op een verschillende manier geïnterpreteerd of verwoord kunnen worden, laten passages uit de artikelen van ds. P. Mulder in *De Saambinder* zien (de nrs. 6-10; nov. / dec. 2016).

Over de handelingen van de synode en het moderamen, een zaak waarover dr. Golverdingen schuld belijdt, schrijft ds. Mulder, dat het feit dat de synode beslissende bevoegdheden heeft, een principieel punt genoemd moet worden. Verdedigt hij daarmee dat, zoals hij schrijft, het moderamen met vaste lijnen handelde vanuit het mandaat van de synode en dat de vertrokken broeders zich buiten het verband hebben geplaatst door zich daaraan niet te onderwerpen? De uiterst belangrijke conclusie van dr. Golverdingen, dat aan de scheuring een onderliggend verschil inzake de leer ten grondslag

heeft gelegen, zien we in de artikelen van ds. Mulder niet terug, maar daarentegen juist wel de verbazing van ds. L. Rijksen destijds in *De Saambinder* dat er sprake van een leerverschil zou zijn. En dat na alles wat in de voorafgaande jaren binnen het kerkverband inzake de uitwendige roeping en het aanbod van genade was gepasseerd.

Gezien deze ingrijpende achtergrond is het opmerkelijk dat over de geslagen breuk in termen van meerderheid en minderheid gesproken wordt. Ds. Mulder schrijft, dat als sommigen de mening van de meerderheid niet voor juist kunnen houden, de breuk intreedt, terwijl het toch om meer ging dan de afzetting van dr. Steenblok als docent. Anderzijds keurt hij het gedrag van de Goudse kerkenraad af, die met de handelingen van de synode in het achterhoofd het voortbestaan van de gemeente wilde veilig stellen door een 'noodkerkenraad' in het leven te roepen. Hierbij gebruikt hij juist wel het argument dat werd voorbijgegaan aan de minderheid van enkele leden die zich hiermee niet konden verenigen.

Aan de hand van deze voorbeelden kan men zien hoe gevoelig deze zaken liggen binnen de Gereformeerde Gemeenten. Maar ook hoe nodig het is om niet alleen zorgvuldig maar ook volledig te formuleren. Anders ontstaat een vertekend beeld. Dit laatste dringt zich meer of minder op bij een aantal passages in genoemde artikelen in *De Saambinder*. Dr. Golverdingen is erin geslaagd zowel volledig als zorgvuldig te zijn, ook gezien de reactie van ds. Roos, en daarom is het wijs en bevorderlijk voor de consistentie in de gesprekken om zijn boek als uitgangspunt te nemen. Een en ander onderstreept tevens het belang om te weten of de standpunten van dr. Golverdingen ook als kerkverband gedeeld worden.

Zijn zaken blijven liggen?

Het boek bevat enkele gedeelten die lezers van ons blad uit liefde tot onze gemeenten en de vroegere voorgangers daarin anders verwoord of benaderd hadden willen zien. Zo overtuigt de auteur niet in de manier waarop hij de lijn die vanuit onze gemeenten inzake het aanbod van genade naar de Ledeboerianen en de Kruisgemeenten wordt getrokken, in twijfel trekt. Dr. Steenblok heeft hierover in zijn 'Bestaansgrond der gemeenten' wel andere dingen gezegd.

Maar laten we ons beperken tot de hoofdzaak. De auteur zelf geeft aan, dat het nuttig zou zijn met elkaar fundamenteel van gedachten te wisselen over de zesde leeruitspraak van de synode van 1931. Daarin staat dat de verantwoordelijkheid van de mens wortelt in de schepping en dat God na de zondeval Zijn beeld van de mens blijft eisen. Vervolgens, dat de verantwoordelijkheid van de mens groter wordt naarmate God meer bemoeienissen met hem maakt, in het bijzonder door de ernstige aanbidding van Christus en de Verbondsweldaden in het Evangelie. Dit raakt inderdaad de kern en als men elkaar herkent in de manier waarop deze woorden moeten worden opgevat en vormgegeven in de prediking, vallen andere zaken na schuldertekening over gemaakte fouten als bijzaken weg.

Welke vragen?

Deze leeruitspraak roept voor de gedachtewisseling tal van vragen en aandachtspunten op.

Acht men het begrip 'aanbod van genade' min of meer synoniem met uitwendige roeping of prediking van het Evangelie, of ziet men de prediking

toch meer als het aanbieden van Gods Evangeliebeloften aan alle hoorders? In hoeverre brengt men dan onderscheid aan, zowel in de beloften zelf als in de hoorders?

Ook de historische component is belangrijk. Hierover spreken vóór of na het gebeuren met ds. R. Kok maakt een groot verschil. Daarom is het mijns inziens onjuist om in de discussie over 1953 enkele uitdrukkingen uit vroege preken van ds. Kersten aan te halen als bewijs dat hij een voorstander van de leer van het aanbod van genade was, terwijl hij in zijn laatste jaren zo ernstig tegen het doorvloeien daarin waarschuwde en op kerkelijke vergaderingen de gemeenten maande om geen preken van ds. Kok te lezen. Ds. Mallan zei hiervan: 'Inderdaad, oude leraars hebben het woord 'aanbieding' ook wel gebruikt (...) maar we kunnen ook weten van ds. Kersten, al zegt men nu dat dit allemaal onder invloed van dr. Steenblok is geschied, dat hij zich gekant heeft tegen de leer van de Afgescheidenen (...) al was er ook onder die Afgescheidenen verschil van mening hierover' (De waarheid hogelijk geboden, p. 83). Fundamenteel voor het op een gelijke wijze beantwoorden van deze en dergelijke vragen is een gemeenschappelijke visie op verkiezing en verbond. Wanneer we tot de conclusie komen dat hierover geen verschil van mening bestaat, is dat een basis om elkaar te bevragen over de reikwijdte daarvan in de prediking. Als er daarnaast sprake is van geestelijke herkenning, kan men elkaar ook in liefde verdragen en zal men er alles aan doen om het gesprek gaande te houden.

Gemaakte fouten

Dan zal er als vanzelf ook sprake zijn van erkenning van gemaakte fouten en zullen wij van onze kant daarin niet achterblijven. Als zelfs de apostel moest getuigen dagelijks in veel dingen te struikelen en dat degene die zich altijd onberispelijk weet uit te drukken, een volmaakt

man genoemd moet worden (Jak. 3:2), zouden wij dan pretenderen hierin zonder schuld te zijn?

Dr. Golverdingen is van mening dat het maken van de Goudse kerkbode tot een landelijk platvorm en de stijl van schrijven van dr. Steenblok, die op de scholastische redeneermethode was geënt, polariserend hebben gewerkt. Nu we ruim 60 jaar verder zijn en wat meer afstand kunnen nemen, moeten we inderdaad constateren dat de tegenstellingen daardoor niet zijn overbrugd, maar juist vergroot. Kennelijk had dr. Steenblok niet zozeer het vermogen om in de strijd de tegenstander voor zich in te winnen. We mogen dit een minder gelukkige karaktertrek noemen, als we maar niet uit het oog verliezen, dat het hem ten diepste om de waarheid en het welzijn van de gemeenten ging. Anders doen we hem, gezien zijn intenties, groot onrecht. Mijns inziens kunnen we hierop toepassen wat dr. Golverdingen elders in zijn boek schrijft, dat men met het opbrengen van onderling begrip voor elkaars houding in de situatie van toen al een heel eind gevorderd is. Verder zijn er dingen gezegd die niet gezegd hadden mogen worden. Een voorbeeld daarvan is de manier waarop ds. Van de Ketterij enkele dagen na de bewuste synodevergadering zich over de ontwikkelingen uitdrukte door te spreken over duivels werk en het feit dat God de Gereformeerde Gemeenten aan zichzelf had overgegeven. Hier past slechts schuldtekentenis.

Hoe verder?

Ds. J. Roos zegt in zijn reactie op het boek van dr. Golverdingen dat het zeer te wensen zou zijn dat de conclusies van dr. Golverdingen breed gedragen worden in de Gereformeerde Gemeenten. Het is verder zijn wens dat de gemeenten van beide kerkverbanden die gemeenschappelijke wortels bezitten en die een evenwichtige prediking voorstaan en van geestelijke herkenning weten, de breuk recht bewenen en elkaar opzoeken in deze ondergaande wereld.

Het eerste betreft de gesprekken die langs kerkelijke weg reeds gevoerd worden. We onderstrepen nog eens het belang om daarin de conclusies van dr. Golverdingen alsook diens aanbeveling om de zesde leeruitspraak van 1931 te bespreken, als uitgangspunt te nemen.

Als we zien hoe wij als kerkverbanden sinds 1953 in een totaal gesecculariseerde en steeds meer vijandige wereld zijn terechtgekomen, zou ons dat temeer moeten aansporen om in biddend opzien tot de Heere naar meer eenheid te zoeken vanuit het voorbeeld van de bede van Christus uit Diens Hogepriesterlijk gebed om de eenheid van al Zijn kinderen. Daarbij moeten we wel bedenken dat er van een werkelijke eenheid slechts sprake kan zijn met hen die in leer en (geestelijk) leven dezelfde waarheid voorstaan. Het tweede betreft het - indien mogelijk - opzoeken van elkaar op plaatselijk niveau. In sommige plaatsen liggen de verschillende gemeenten heel dicht bij elkaar en zijn er geen hoge barrières. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het in sommige plaatsen heel anders is en dat de cultuurverschillen tussen gemeenten die eens tot hetzelfde kerkverband hebben behoord, behoorlijk zijn toegenomen. Dit betreft ook zaken die de leer aangaan. Een onlangs postuum verschenen boek van W. van der Zwaag, waarin deze de volledige rehabilitatie van ds. R. Kok verzoekt, komt niet uit de lucht vallen en vindt zijn weerklank in de harten van individuele personen en in sommige gemeenten.

Huiswerk

Dr. Golverdingen heeft een belangrijk boek geschreven waarin hij de beide kerkverbanden en allen die daartoe behoren veel huiswerk heeft opgegeven. Een middelbare scholier zou er tot in de nacht mee bezig zijn om het af te krijgen. Laten we wensen dat het ons ook zo mocht vergaan, want dit is zeker: vaak zijn de nachtelijke uren het meest bevorderlijk voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk. Wie dit vatten kan, die vatte het.